

Velferðarnefnd
Nefndasvið skrifstofu Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 6. desember 2020

Efni: Frumvarp til laga um fæðingar- og foreldraorlof á 151. löggjafarþingi, 323. mál

Félags- og barnamálaráðherra skipaði starfshóp haustið 2019 sem falið var að endurskoða lög um fæðingar- og foreldraorlof í heild sinni. Fulltrúi Bandalags háskólamanna (BHM) sat í hópnum. Frumvarpið sem hér er fjallað um er í samræmi við niðurstöður starfshópsins, sem skilað var fyrr á árinu, en einnig hefur verið tekið tillit til fjölmargra ábendinga sem bárust þegar drög þess voru til kynningar í samráðsgátt stjórnvalda. Þá er efni og markmið frumvarpsins jafnframt í samræmi við niðurstöður fyrri starfshópa sem hafa fjallað um sama efni og breytingar sem áður hafa verið lagðar til. Ávallt hefur verið lagt til að réttur hvors foreldris til töku fæðingarorlofs yrði að mestu sjálfstæður.

Lenging í 12 mánuði er stórt framfaraskref fyrir börn og foreldra

BHM styður lengingu fæðingarorlofs í 12 mánuði og telur að með því sé stigið stórt framfaraskref fyrir börn og fjölskyldur þessa lands enda er fyrirkomulag fæðingarorlofsmála einn af hornsteinum jafnréttis milli kynja í íslensku samfélagi.

Markmið laganna er og hefur ávallt verið tvíþætt: Annars vegar að tryggja barni samvistir við báða foreldra og hins vegar að gera báðum foreldrum kleift að samræma fjölskyldulíf og þátttöku á vinnumarkaði. BHM styður þá tilhögun að hvort foreldri um sig fái 6 mánaða sjálfstæðan rétt til fæðingarorlofs en þó þannig að einn mánuður sé framseljanlegur til hins foreldrisins, sbr. 8. gr. laganna. Það er í samræmi við niðurstöðu áður nefnds starfshóps.

Stjórnvöld hafa stefnt að lengingu fæðingarorlofs í 12 mánuði í meira en áratug. Lenging úr 9 í 12 mánuði var samþykkt á 141. löggjafarþingi veturinn 2012 – 2013 en því miður

var hún dregin til baka fyrir gildistöku. Starfshópur félagsmálaráðherra um „*fram tíðarstefnu í fæðingarorlofsmálum*,“ sem BHM átti fulltrúa í, skilaði skýrslu til ráðherra í mars 2016 þar sem niðurstaðan var svipuð og sú lausn sem lögð er fram nú í frumvarpi til nýrra heildarlaga um fæðingar- og foreldraorlof.¹ Með skýrslunni fylgdi bókun fulltrúa BHM í starfshópnum þar sem fram kom að bandalagið styddi lengingu fæðingarorlofs í 12 mánuði og teldi að markmiðum laganna yrði best náð með því að skipta þeim mánuðum jafnt á milli foreldra.

Staða kynjanna á vinnumarkaði

Rannsóknir sýna að það sem eftir stendur af óútskýrðum launamun kynjanna megi að nokkru leyti rekja til fæðingarorlofstöku mæðra því löng fjarvera frá vinnu á fyrri hluta starfsævinnar hefur gjarnan neikvæð áhrif á stöðu einstaklinga á vinnumarkaði, þ.m.t. framgang í starfi og ævitekjumöguleika. Þá hafa rannsóknir sýnt að að feður verða fyrir beinum og óbeinum þrýstingi, m.a. frá vinnuveitendum, um að taka ekki fæðingarorlof umfram sjálfstæðan rétt sinn. Sá skýri lagalegi réttur feðra til fæðingarorlofs sem tryggður er með frumvarpi þessu mun auðvelda feðrum að krefjast réttar síns á vinnumarkaði.

Réttindi á vinnumarkaði eru almennt einstaklingsbundin og óframseljanleg. Á það til dæmis við um rétt til launa í veikindum og til orlofstöku. Hið sama á að gilda um fæðingarorlof en þó þannig að að heimild sé fyrir foreldri að framselja einn mánuð af sínu fæðingarorlofi til hins foreldrisins. Veitir slík heimild foreldrum ákveðið svigrúm við töku fæðingarorlofs án þess að vinna gegn meginmarkmiði laganna.

Einstæðir foreldrar

BHM styður tillögur til breytinga sem koma fram í 9. gr. frumvarpsins frá drögum að frumvarpi sem birt voru í samráðsgátt og þá viðbót sem nú er að finna frá því sem kveðið er á um í 8. gr. núgildandi laga. Mjög er til bóta að kveðið sé á um þau tilvik sem leitt geta til lengingar, framsals eða tilfærslu á sjálfstæðum rétti foreldris umfram þann mánuð sem telst

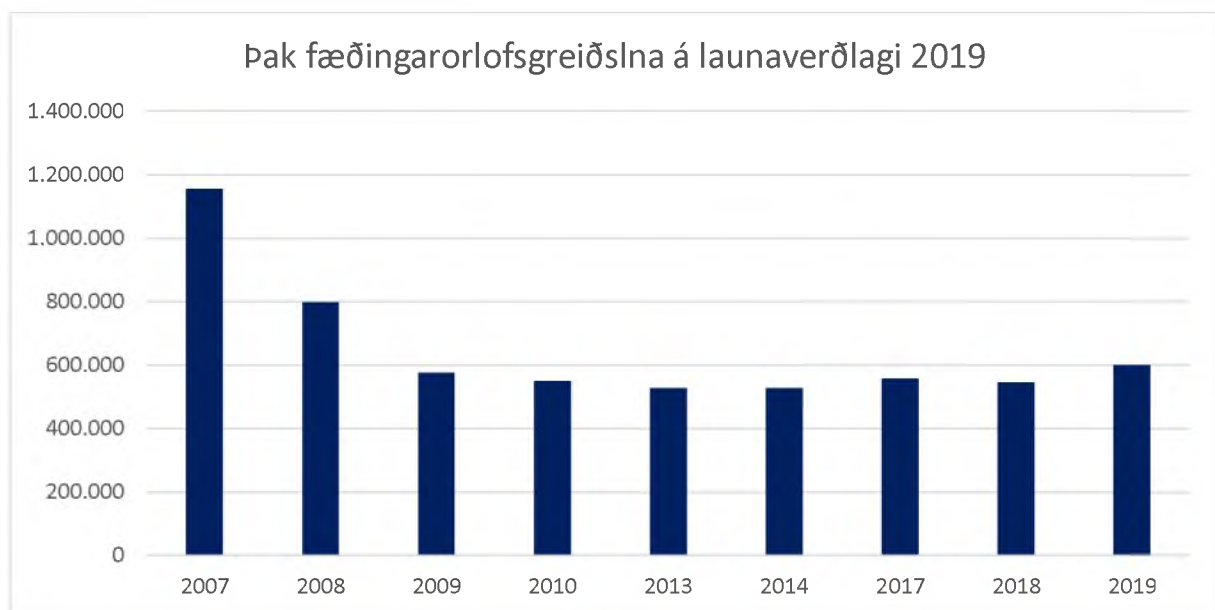
---

¹ Hópurinn lagði til 5 mánuði fyrir hvort foreldri og 2 mánuði til skiptanna sem í meirihluta tilvika myndi skila sömu nýtingu/niðurstöðu og samkvæmt því frumvarpi sem hér er kynnt, þ.e. að móðir nýti 7 mánuði en faðir 5 mánuði.

framseljanlegur milli foreldra. Er nú lagt til að við bætist ákvæði um að ef annað foreldri á hvorki rétt á fæðingarorlofi eða fæðingarstyrk hér á landi né erlendis færist rétturinn til hins foreldrisins. Einnig að við tiltekna aðstæður sé Vinnuálastofnun heimilt að færa ónýttan rétt forsjárlaus foreldris til forsjárforeldris að fenginni umsókn þar að lútandi og að undangenginni athugun stofnunarinnar. Sem fyrr segir er hér um að ræða jákvæðar breytingar til handa einstæðum foreldrum. BHM fagnar þeim áherslum.

Hámark greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði

BHM ítrekar mikilvægi þess að hækka hámarksgreiðslu fæðingarorlofs samkvæmt 1. mgr. 24. gr. frumvarpsins sem nú er kr. 600.000. Hámark mánaðarlegra greiðslna úr Fæðingarorlofssjóði var kr. 535.700 fyrir efnahagshrunið 2008 en í kjölfar þess var hámarkið lækkað allverulega og fór lægst í kr. 300.000 til foreldra barna sem fæddust árið 2010. Hámark greiðslna í fæðingarorlofi er nú 48% lægra en árið 2007, sé miðað við fast verðlag.

Viðmiðunartímabil við útreikning á greiðslum

Í 23. gr. frumvarpsins kemur fram hvaða viðmiðunartímabil er stuðst við vegna útreiknings á greiðslum úr Fæðingarorlofssjóði. BHM gerir ekki athugasemd við þessa grein en leggur þó áherslu á að gengið verði úr skugga um að kórónuveirufaraldurinn hafi ekki íþyngjandi áhrif á viðmiðunartímabil einstaklinga. Frá því að faraldurinn hófst hafa stjórnvöld kynnt til sögunnar

fjölda efnahagsúrræða sem nýtast einstaklingum með beinum hætti. Má til dæmis nefna hlutastarfaleiðina, laun í sóttkví, tekjufallsstyrki og lokunarstyrki.

Benda má á að ákvæði með sambærilegu markmiði er að finna í lögum nr. 44/2020, um breytingu á lögum um atvinnuleysistryggingar og lögum um Ábyrgðasjóð launa (framlenging hlutabótaleiðar). Þar kemur fram að launamanni er heimilt að óska eftir að miðað verði við annað tímabil við útreikning á viðmiðunartekjum.

Skert aðgengi að fæðingarþjónustu

Ástæða er til að fagna því að lagt sé til að veita sérstakan styrk vegna lélegs aðgengis að fæðingarþjónustu, sbr. 43. gr. BHM áréttar að fæðingarþjónusta í eða nærri heimabyggð er hluti af nauðsynlegri heilbrigðisþjónustu um allt land. Fjarvera frá fjölskyldu vegna ónógrar þjónustu heima fyrir er ekki aðeins kostnaðarsöm heldur getur einnig leitt til óvissu og streitu og haft neikvæð áhrif á móður og barn.

Samantekt

BHM styður efni frumvarpsins og afgreiðslu þess á Alþingi fyrir áramót svo að lenging fæðingarorlofs í 12 mánuði geti tekið gildi 1. janúar 2021. Til mikils er að vinna.

Virðingarfyllt,

Andri Valur Ívarsson, lögmaður BHM

Karen Ósk Pétursdóttir, sérfræðingur BHM í kjara- og réttindamálum

Þórunn Sveinbjarnardóttir, formaður BHM